POLITIKAI–KULTURÁLIS HETILAP | WWW.MAGYARNARANCS.HU
XXX. ÉVFOLYAM 15. SZÁM | 2018. ÁPRILIS 12. | ÁRA 650 FT | ÉVES ELŐFIZETŐKNEK 430 FT

MAGYAR NARANCS

Iskolai lövöldözések Amerikában

Esszék a választás után

Tamás Ervin
Bozóki András
Ungváry Rudolf
Vajda Mihály
Tamás Gáspár Miklós

9 771586 064007 18015

Nemulass

HIDEG VIZES BERÚGATÁS

MAGYAR NEMZET 1938–2018

„Nem tudom, mi miatt fogná vissza magát”

Jan-Werner Müller politikatudós Orbánról

Fotó: KD Busch

Magyarország lassan átlépi a kritikus pontot, és igazi autokráciává válik – írta nemrég a neves princetoni politológus. A választás másnapján arról kérdeztük őt, van-e még, aki megálljt parancsolhat Magyarország miniszterelnökének, és mennyire befolyásolja a kormányzását, hogy mit írnak majd róla a történelemkönyvek.

Magyar Narancs: A *The New York Times*-ban a múlt héten azt írta, hogy ez a mostani az utolsó országgyűlési választás azelőtt, hogy Magyarország sérült demokráciából úgynevezett választói autokráciává alakulna át. Mit értett ez alatt?

Jan-Werner Müller: Az volt az érzésem, hogy a rendszer a mostani választás előtt még elegendően nyitott és demokratikus volt ahhoz, hogy ne a Fidesz mindent elsöprő győzelme legyen az egyetlen lehetséges kimenet. Lehet, hogy ebben tévedtem. Minden választási rendszernek megvannak a maga bajai – a többi közt az amerikainak is –, de a magyar különösen problémás. Nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy a választási eredmény nem annak tudható be, hogy Orbán Viktort annyira szeretnék az emberek, hogy a választók túlnyomó többsége őt szavazná meg miniszterelnöknek. Ez pedig azt jelenti, hogy a magyar demokrácia már most is sérült.

Azt nem tudom megjósolni, hogy pontosan mit tesz majd ebben a ciklusban a kormány. De a korábban többször megfogalmazott vágyak, hogy Orbán egy ponton majd mérsékeltté válik, sosem bizonyultak helytállónak. Nem tudom, mi miatt fogná vissza magát – főleg, hogy a gyűlöletkampánya meghozta a remélt eredményt, az újabb kétharmadot. Mindaz, ami veszélyt jelenthetne a kormányzására, az elmúlt időben ehhez képest háttérbe szorult – például a korrupció elharapózásáról szóló híradások. De ez nem jelenti azt, hogy ezek ne jelenthetnének idővel valós kockázatot. Ezért arra számítok, hogy a jövőben a kormány tovább korlátozza a civil társadalom mozgásterét és tovább csökkenti a médiapluralizmust, hogy a veszélyeket megelőzze. Ugyan mi oka lenne Orbánnak arra, hogy épp most felhagyjon a jogállam leépítésével? Főleg úgy, hogy alig éri kritika külföldről a kormányzását.

MN: Mi vezethetett ehhez a váratlan választási sikerhez? Önmagában a propaganda elég volt?

JWM: Erre most még nehezen lehet válaszolni – meg kell várni a nemzetközi szervezetek jelentéseit a választás tisztaságáról. Még mindig alábecsüljük a médiarendszer töredezettségét. Ha a független sajtó tere annyira beszűkül, hogy bizonyos tények vagy vélemények el sem érnek az emberek jelentős részéhez, a választási rendszert pedig egyre inkább a kormánypárt igényeire szabják, akkor nem csoda ez a választási eredmény. A magam részéről nem annyira a választói szándékokkal, inkább a strukturális és intézményi dimenziókkal magyaráznám ezt a Fidesz-győzelmet.

MN: Erősödik-e a Fidesz befolyása az Európai Néppárton (EPP) belül azzal, hogy újból sikerült itthon kétharmados többséget szereznie?

JWM: Orbán erősen vágyik arra, hogy európai jelentőségű figurává váljon, és befolyással lehessen az uniós politikára. Emiatt Angela Merkellel is többször konfliktusba került – viszont most ismét nagyon erős támogatói bázisa lett otthon, Merkel pedig rengeteg választót veszített. Ez megváltoztatja az eddigi erőviszonyokat. Orbán másfajta konzervativizmust, más kereszténydemokrácia-elképzelést próbál meg elfogadottá tenni Európában, és ezzel most sem fog leállni. Minél régebb óta van valaki hatalmon, annál többet töpreng azon, hogyan kerül majd be a történelemkönyvekbe, és mit gondol róla az utókor.

Másrészt a magyar és a lengyel kormány éberen figyeli egymást: kíváncsiak, meddig lehet elmenni, mikor ütköznek ellenállásba, mikor jönnek a retorziók. Az elmúlt hónapok eseményei pedig épp a lengyel Jog és Igazságosság pártnak (PiS) üzenik azt, hogy a gyűlölet-

propaganda sikerrel járhat, tehát ők is nyugodt szívvel alkalmazhatják majd. Nem gondolom persze, hogy az újbóli választási sikere révén Orbán a V4-ek vezetőjévé válik. De nem is fog ellenállásba ütközni, és arra se számítok, hogy valódi kritika merülne fel vele szemben az EPP-ből. Már csak azért sem, mert anynyi minden felett szemet hunytak, Manfred Weber pedig már a választás másnapjának reggelén sietett neki gratulálni. Ezek után nehéz lenne valamely jövőbeli tette miatt felelősségre vonást követelni.

MN: Magyarország EU-tagsága mennyire fogja befolyásolni, hogy milyen irányba megy az ország?

JWM: Ha egy ország egyszer már megúszta a felelősségre vonást bizonyos kérdésekben, akkor később nehéz hasonló ügyek miatt elővenni. De Brüsszelben egyre többen vannak tisztában azzal, mennyire súlyos a korrupciós helyzet az országban, és az ezzel kapcsolatos vizsgálatok még járhatnak következményekkel.

Európában ma transznacionálisakká váltak a pártok, ezért az EPP számára fontos a pártlojalitás, és meg kell védenie a Fideszt, ha meg szeretné őrizni domináns európai pozícióját. Pár évtizeddel ezelőtt még más volt a helyzet, és a Néppárt kitette volna azoknak a szűrét, akik nem tartják tiszteletben a kereszténydemokrata értékeket. Ugyanakkor ez a nemzetek fölötti pártrendszer ma még nem annyira fontos a választók számára, hogy meg lehessen őket győzni arról, hogy bármely tagállam demokráciája ellen indított támadás a többiek intézményeire is hatással lehet.

MN: Európa kereszténydemokrata vagy konzervatív pártjai egyre kevésbé tudják betölteni egykori néppárti szerepüket, miközben a Fidesz sikere azt mutatja nekik, hogy autoriter, illiberális politikával nem is olyan nehéz parlamenti többséget szerezni. Nem fogja ez megihletni a nyugat-európai konzervatív pártok keményvonalasait?

JWM: Ez elképzelhető forgatókönyv. A hagyományos kereszténydemokrata vagy konzervatív pártok veszítenek a vonzerejükből, konkurenciát támaszt nekik a szélsőjobboldal, miközben a saját identitásukkal sincsenek teljesen tisztában. Követhető modellt keresnek – és megeshet, hogy sokan nem hatékonyabb közpolitikai lépésekben találnák meg a megoldást, inkább megpróbálják átvenni az orbáni retorikát. Miközben persze figyelmen kívül hagyják azt, hogy Orbán választási eredményéhez hozzájárul a konkrét magyar környezet és az intézmények átalakítása is. Franciaországban az épp az útját kereső Republikánus Párt juthat arra a következtetésre, hogy szélsőségesebb retorikával kibővítheti a szavazói körét: megszólíthatja a radikálisokat, miközben mérsékeltebb támogatóinak nagy részét is megtarthatja. Elvégre a Fideszre is sokan még mindig tisztességes, polgári pártként tekintenek. Ez nagy kísértés lehet a jobboldalon. A szélsőjobboldali pártok pedig azt a következtetést vonhatják le, hogy számukra nem járható út a középre helyezkedés – hiszen se Marine Le Pennek, se a Jobbiknak nem jött be.

MN: Azt mondta az imént, hogy Orbán most már valószínűleg azon is gondolkozik, hogyan kerül majd be a történelemkönyvekbe. De ha ezen töri a fejét, nem kéne először is gátat szabnia a már a saját választóinak egy részét is zavaró korrupciónak? Mégse akarhat hétpróbás gazemberként élni az utókor emlékezetében...

JWM: Elméletben ez igaz lehet – de ha valóban tartana attól, hogy a korrupció rossz fényt vet rá, akkor már megfékezte volna. Ráadásul, ha abban a hitben él, hogy ő írja a történelemkönyveket, akkor minek változtasson a kormányzási stílusán? Márpedig a populista vezetés velejárója a klienSrendszer és a korrupció. A jelenlegi eredmények fényében pedig elég hitelesnek érezheti magát ahhoz, hogy elmondhassa, ő az a kormányfő, aki többet ért el, mint bármely más magyar vezető 1989 óta, és képes egy új, domináns ideológiát is elterjeszteni az országban – ezért hirdették meg már a legelején a nemzeti együttműködés rendszerét, vagy ezért mondják azt, hogy a kormányzásukkal befejezik a rendszerváltást. Naivitás lenne azt gondolni, hogy épp a majdani történelmi emlékezet ösztönözné a politikája megváltoztatására.

MN: Thorsten Benner, a berlini Global Public Policy Institute igazgatója a *Süddeutsche Zeitung*nak azt mondta, hogy a nagy német autógyártóknak felelősségteljesebben kellene befektetniük, és nem lenne szabad hagyniuk, hogy az olyan autoriter vezetők, mint Orbán felhasználják őket a saját kormányzásuk legitimálására.

JWM: Szerintem Thorstennek igaza van, de nagyon nehéz morális szempontból megfogni ezeknek a nagyvállalatoknak a döntéseit. Csak jelentős társadalmi vagy politikai nyomásra reagálnak, mint amikor az Egyesült Államokban sikerült bizonyos cégeket rákényszeríteni arra, hogy szakítsák meg kapcsolatukat az országos fegyverszövetséggel, az NRA-val. Ezt nem azért tették meg, mert azt gondolták, hogy nem etikus a fegyverlobbival jó kapcsolatot ápolni, hanem rájöttek, hogy az NRA árt az imázsuknak. Én viszont jelenleg nem látok valódi nyomást a politikusok részéről: a Bajor Kereszténysziociális Unió (CSU) tagjai például többször is együtt parádéztak Orbánnal, hogy ezzel helyezzék Merkelt nyomás alá, és erősítsék a pozíciójukat az országban. A CSU aggódik az októberben esedékes bajor tartományi választás miatt, ahol a szélsőjobbal versenyez, tehát nem nagyon fog semmit tenni a magyar trendek megfékezése érdekében – holott négyszemközt sokan bevallják, hogy tudják, menynyire aggályos a helyzet Magyarországon. Szerintem ez egy elég cinikus alku. Ráadásul Angela Merkel a kormányzása vége felé közeledik, és több fiatal politikus ácsingózik a helyére a Kereszténydemokrata Unióban. A többségük sokkal konzervatívabb, rendpártibb irányba tolná a pártot – amihez jól jön a Fidesz barátsága. Tehát jó ötlet lett volna nyomást gyakorolni ezekre a vállalatokra, de ennek már évekkel ezelőtt meg kellett volna történnie. És ha nem történt meg, akkor nem látom, hogy miért most jött volna el ennek az ideje. Hozzátenném még, hogy ez a hozzáállás igaz a szociáldemokratákra, az SPD-re is, akik a kampány során sokkal jobban kiaknázhatták volna azokat a lehetőségeket, amelyek a CDU/CSU és a Fidesz jó kapcsolataiban rejlenek. Elmondhatták volna például, mennyire álszent viselkedés a kereszténydemokratáktól, hogy bírálják Marine Le Pent, de hivatalosan is együttműködnek azzal a párttal, amely sok kérdésben még Marine Le Pennél is radikálisabb. Persze, nem akarok naivnak tűnni, és nem gondolom, hogy a német választók tömegeit érdekelné, hogy melyik politikus milyen kapcsolatot ápol Orbánnal – de legalább meg lehetett volna próbálni.

MN: Ismerünk-e olyan országot, ahol hasonló illiberális irányzat kerekedett felül, mint Magyarországon, ám idővel sikerült visszatérnie a liberális demokráciához?

JWM: A történelem ritkán szolgáltat nekünk szépen becsomagolt tanulságokat, amelyeket valamely konkrét mai esetre alkalmazhatunk. Hihetünk abban, hogy demokratákként képesek vagyunk a történelemből tanulni, és ennek köszönhetően képesek vagyunk mindenféle hibákat kijavítani – de ne felejtsük el azt sem, hogy az autoriter vezetők is képesek ugyanerre. Törökországban Recep Tayyip Erdoğan elnök se lemondani nem tud, se visszafogni a jogállamiság leépítését anélkül, hogy ne kerülne nagy bajba – így a pozitív változás jelenleg kizárt. Ahol még megvan a demokrácia látszata, ott talán a változás is könnyebben végbemehet.

B. Simon Krisztián

NÉVJEGY

Jan-Werner Müller a Princeton Egyetemen oktat politikaelméletet és eszmetörténetet. Véleménycikkeit, elemzéseit egyebek mellett a *The Guardian*ben, a *Süddeutsche Zeitung*ban és a *Project Syndicate*-en teszi közzé; ezekben az Európai Unióval, az új tagállamok demokratikus berendezkedésével és a populista pártokkal foglalkozik. 2011-ben jelent meg a 21. századi Európa politikai gondolkodásáról szóló műve, s ír könyvet Carl Schmittről és a háború utáni német ideológiákról is. *Mi a populizmus?* című esszéjét az idén adta ki magyarul a Libri Kiadó.

Bozóki András

Megáll az idő

Fotó: L. Kovács

ZAKATOLNAK

A 2018-as választások számos tanulsággal szolgáltak, ezek közül az alábbiakat tartom a legfontosabbaknak.

Először is bebizonyosodott, hogy hibrid, antidemokratikus rendszerben nincsenek szabad és tiszta választások. A megyei napilapok, az állami rádió és televízió teljes körű kormánypárti elfoglalása, a kistelepülési polgármesterek és járási tisztviselők politikai mozgósítása, a határokon kívül élő és dolgozó százezrek jogaival szemben alkalmazott kettős mérce, valamint az állam kampánycélokra való felhasználása illuzórikussá tette a „szabad választások" axiómáját. Minden valódi ellenzéki erő tiszteletet érdemel azért, hogy megpróbálta a (csaknem) lehetetlent: feléleszteni a demokrácia szellemét a rendszer egészével szemben. A választások részletein sokáig lehet vitatkozni, a csalásoktól a megvesztegetésekig, de mindez nem terelheti el a figyelmünket arról, hogy nincs tiszta választás csaló rendszerben.

Másodszor, az is kiderült, hogy a széles körű társadalmi mozgósítás nem mindig kedvez az ellenzéknek. Ha az állampárt síkfutásban indul, az ellenzék pedig csak gátfutásban állhat rajthoz, jó ötletnek tűnik a magas választási részvétel szorgalmazása, amely elsöpörheti az ellenzék útjában álló akadályokat. Erős társadalmi összefogással sikerült Szlovákiában megszabadulni Mečiartól, Jugoszláviában Milosevićtől, legutóbb pedig Macedóniában Gruevskitől. Mindezek a példák azt bizonyítják, hogy olykor még hibrid rezsimekben is lehetséges demokratikus fordulat választás útján. Magyarországon ez most nem sikerült, mert a rezsimnek maradtak mozgósítható tartalékai, és a széttagolt ellenzék nem találta meg a közös nevezőt. Az ellenzéki sorsközösségből nem következett közösen vállalt ellenzéki identitás és szolidaritás.

Harmadszor, az ellenzéki szolidaritás akkor találkozik a választók igényével, ha egy ország olyan súlyos gazdasági vagy társadalmi problémával áll szemben, amelytől a választók egységesen meg akarnak szabadulni, és ennek érdekében áldozatokra is készek. Ilyen nemzeti sorskérdés az Európai Unióhoz való tartozás ügye, ami egyesítette a szlovák ellenzéki választókat Mečiar ellen. Ilyen a teljes politikai elszigetelődés és gazdasági lecsúszás perspektívája, ami Milosević bukásához vezetett. És ilyen a rezsim kirekesztő etnikai politikája, ami polgárháborús veszéllyel járt, és ennek elkerülésének igénye fordulathoz vezetett Macedóniában. Nálunk nem volt ehhez foghatóan éles a helyzet, s a választók különféle okokból nem kockáztatták a már megszokott biztonságukat a bizonytalan, ám demokratikusnak tetsző jövőért. Mindebben komoly szerepet játszott a kedvező világgazdasági helyzet és a reáljövedelmek növekedése. Ahogy a gazdasági válság önmagában nem hoz közvetlen politikai változást, úgy a gazdasági növekedésből eredő nagyobb elvárások sem vezetnek automatikusan kormányváltáshoz. A gazdasági szereplők egy része a Fideszhez kötődő neofeudális világban kíván boldogulni, míg a mozgékonyabbak elhagyják az országot.

Negyedszer, az ellenzék nem volt képes erőit egyesíteni az Orbán-rezsimmel szemben. Gyanúm szerint az ellenzéki pártok nem is erre készültek, hanem arra, hogy továbbra is ellavírozgatnak a NER parlamentjében. Ehhez képest hideg zuhanyként érte őket a hódmezővásárhelyi váratlan ellenzéki győzelem. Hirtelen szembesülniük kellett azzal, hogy választóik előttük járnak, és immár a győzelemhez vezető stratégiát várják el tőlük. És mivel az elmúlt éveket az ellenzéki pártok többsége nem fordította országos politikai építkezésre, érdemi háttéregyeztetések helyett a sajtóban kezdtek üzengetni egymásnak. Nem a győzelemre készültek, hanem a várható vereség következményeinek egymásra hárítására. Mindennek katasztrofális következményei lettek. Az adatok azt mutatják, hogy a régi, „megunt" ellenzéki pártok kompromisszumkészebbek voltak jelöltjeik visszaléptetésében, mint az új, dinamikus, „21. századi" pártok, amelyek jobban védték saját identitásukat, mint a demokráciát. De az igazi törésvonal talán nem is az ellenzéki pártok között húzódott, hanem azok Fidesz-barát (értsd: Fidesz által megvett) és Fidesz-ellenes frakciói között.

Az ellenzéki pártok élén megérdemelt személycserék várhatók, de önmagában ez még kevés lesz. Az ellenzéki térfél csak akkor tud megújulni, ha pártjai képesek lesznek mentálisan kilépni a NER-ből. A populista Mečiar minden szlovákiai választást megnyert, Milosević pedig sikeresen bódított az etnikailag „tiszta" nemzet ópiumával. És mégis: hol vannak már ők, hogyan emlékeznek vissza rájuk egykori alattvalóik?

Kérdés, hogy a következő években mi kezdi ki előbb a rendszert: a társadalmi elégedetlenség, vagy az idő vasfoga?

Hegedűs Dániel

A tudatalatti vonzásában

A német konzervatívok viszonya Orbán Viktorral

A választási kampány hajrájában a konzervatív-jobboldali erőket tömörítő Európai Néppárt (EPP) számos politikusa nyilvánította ki támogatását Orbán Viktor és a Fidesz irányába, szemlátomást nem zavartatva magukat sem Orbán destruktív Európa-politikájától, sem a magyar kampányban használt irracionális, féktelen gyűlöletdiskurzustól. Az EPP maga is élénk figyelemmel kísérte az itthoni eseményeket – ám a Fidesz és európai anyapártjának kapcsolatát számos politikai érdek bonyolítja, s a viszonyt tovább kuszálták a vasárnapi eredmények is.

A német vonal

A Bajor Keresztényszociális Unió (CSU) kiállása Orbán mellett talán kevéssé lephette meg az események követőit. Egyrészt a Fidesz és a bajor konzervatívok közötti szoros kötelék hosszú időre nyúlik vissza, másrészt az őszi bajor tartományi választásokra készülve a CSU éppúgy a menekültpolitikai szigorításokat állította kampánya középpontjába, mint tette azt Orbán az elmúlt hónapokban, években. A magyar miniszterelnök fellépése a CSU januári párttalálkozóján nem csak Orbánnak tett gesztus volt, mely demonstrálta a bajor keresztényszocialisták töretlen támogatását az országgyűlési választások előtt, de a CSU is felhasználta Orbánt a bajor kampányban és a berlini koalíciós tárgyalások során – elsősorban a párt menekültpolitikai pozícióinak erősítésére.

München őszinte szimpátiájával szemben Berlinből továbbra is inkább hideg távolságtartással szemlélték Orbán kampányát. Merkel nem biztosította támogatásáról a magyar miniszterelnököt, de tekintettel a 2017 szeptembere óta Budapest feje felett gyülekező brüsszeli fellegekre – elsősorban is a 7. cikk szerinti eljárás elindítására, valamint az uniós fejlesztési pénzek felhasználásáról készülő parlamenti jelentésekre –, hallgatása is a passzív jóindulat jeleként volt értelmezhető. Eközben a CDU-n belül is elindult egyfajta átrendeződés, aminek eredményeként egyre érezhetőbb az Orbán iránt táplált nyílt szimpátia a párt különböző szintjein – elsősorban a keleti tartományok pártszerveiben és a szövetségi párt feltörekvő ifjú konzervatívjai között. Tavaly novemberben Stanislaw Tillich szász kormányfő fogadta Orbán Viktort Drezdában, március végén pedig a türingiai CDU delegációja járt Budapesten, méltatva az orbáni menekültpolitika eredményeit, szót emelve ugyanakkor a Stop Soros-kampány antiszemita üzenete ellen. A jövőre nézve ennél talán nagyobb jelentőséggel bírhat az új szövetségi egészségügyi miniszter, Jens Spahn támogatása. A 38 éves Spahn a CDU üstökösének számít. A korábban hangos Merkel-kritikája miatt ismertté vált politikust a német kancellár nyilván domesztikációs célból emelte be új kormányába, ám a párton belül sokan máris Merkel legesélyesebb utódjelöltjeként tekintenek rá. Spahn nyitottságát arra, hogy új irányt szabjon a CDU és a Fidesz kapcsolatainak, jól érzékelteti április eleji kijelentése, mely szerint Orbán Viktor pusztán csak az uniós jogot hajtja végre, és az európai határokat védi politikájával.

Merkel Magyarország-politikájának legfőbb célja az, hogy garantálja Budapest konstruktivitását a fő európai kérdésekben. Ez eddig sem a konfliktus irányába terelte a német kancellár magatartását. Befolyása a CSU-ra a magyar ügyben ugyanakkor minimális, az pedig szinte elképzelhetetlen, hogy belpolitikai és koalíciós konfliktus rangjára emelje a Budapesttel szemben vitt irányvonal kérdését. A CDU-n belül is egyre tapinthatóbb Orbán-szimpátia miatt – ami a kancellár korábbi menekültpolitikai pozíciójával szemben táplált konzervatív ellenérzésből táplálkozik – Merkel jó eséllyel még inkább kénytelen lesz az Orbán-kritikát a Német Szociáldemokrata Pártra (SPD) hagyni.

Bár az SPD retorikája e tekintetben következetes, önmagában az a tény, hogy szociáldemokrata vezetés alatt áll a német külügyminisztérium, az elmúlt négy évben semminő kézzelfogható áttörést nem hozott a szövetségi kormány Magyarország-politikájában, és nem kecsegtet túlzott reményekkel a jövőre nézve sem. Ráadásul a szociáldemokrata kritika semmiféle hatással nincsen az Európai Néppárton belüli erőviszonyokra – sőt, miatta az EPP akár még jobban zárhatja is a sorait.

Az EU és az EP

Uniós szinten az Európai Néppárt továbbra is megosztott az Orbánnal szembeni stratégia kérdésében. Bár Manfred Webernek, az EPP frakcióvezetőjének fellépését gyakran azonosítják a teljes politikai csoport véleményével, Weber Budapesttel kapcsolatos álláspontját sokkal inkább meghatározza a CSU irányvonala, semmint az EPP belső viszonyai. Ez utóbbiakat pontosabban mutatják az EPP elnökének, Joseph Daulnak a lépései: ő hol kritikus hangot üt meg, mint például a CEU vagy a civiltörvény ügyében, hol pedig, mint napokkal ezelőtt, sikeres választási szereplést kíván a Fidesznek, hogy az továbbra is garantálhassa Magyarország stabilitását és prosperitását.

A vasárnapi eredmények a Fidesz nemzetközi pozícióit is megerősítették. Az elsöprő győzelem és a komoly legitimitást adó magas részvétel ütőkártya lehet Orbán kezében az európai tárgyalóasztaloknál éppúgy, mint az Európai Néppárton belül. Az eredmények el fogják bizonytalanítani az EPP Orbán-kritikusait – ha csak nem derül fény számottevő választási rendellenességekre, vagy Orbán Viktor nem ülteti át azonnal gyakorlatba a március 15-i beszédében a rezsim ellenzőinek címzett fenyegetését.

Ezek hiányában viszont egyre erősebb lesz európai szinten az a már ma is széles körben uralkodó értelmezés, hogy Orbán megváltoztathatatlan adottság, amivel alternatíva hiányában konstruktívan együtt kell élni. Ennek megfelelően sokkal nagyobb lesz a megegyezési és kisebb a konfliktusvállalási hajlandóság Magyarországgal szemben – akár az új európai menekültügyi keretek, akár a hétéves uniós költségvetés ügyében. A magyar kormány befolyása érezhető módon megnőhet az elkövetkező hónapokban az Európai Unión belül. A külpolitikai logika szerint Orbán egyértelműen önsorsrontó módon viselkedne, ha véghezvinné azokat a lépéseket, mint a CEU vagy a külföldről finanszírozott kritikus civil szervezetek teljes ellehetetlenítése, melyek a választások után automatikusan következnének a tudatos ellenségkeresés és az autoriter építkezés eddigi politikájából.

Április 12-én hozza nyilvánosságra az Európai Parlament Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottsága (LIBE) azt a jelen-

tést, amelyet Judith Sargentini baloldali zöld képviselő jegyez, és amely javasolja az EP-nek a 7. cikk szerinti eljárás megindítását Magyarországgal szemben. A plenáris szavazás a kérdésben ősszel várható. Ugyancsak igen kritikusan fogalmaz Magyarországgal szemben a költségvetési bizottság jelentése (ezt a munkát a néppárti Ingeborg Grässle vezette), e dokumentum a kiszivárogtatott információk szerint az uniós támogatásokat érintő rendszerszintű, politikai korrupció miatt javasolja a szankciók alkalmazását Magyarországgal szemben. Hogy milyen támogatásra számíthatnának e jelentések a néppárti frakció részéről, kérdéses. Ha Orbán képes lenne taktikai irányváltásra a következő két évben, vélhetően igen közel kerülhetne ahhoz az európai szerephez, amit álmodott magának, ám ezt saját rendszerének belső dinamikája teszi valószínűtlenné. A magyar jelentésekhez kapcsolódó őszi EP-szavazásokig Orbánnak mindenesetre van még ideje hibázni, így ha a magyar választók meg is erősítették az eddigi politikai irány helyességét, legalább arra van némi halvány remény, hogy az Európai Unió intézményeitől kap sárga lapot.

A szerző politológus, a berlini Humboldt Egyetem oktatója.

Fotó: Németh Dániel

KI LESZ AZ ELSŐ?

Tamás Ervin

Precedens

Mihez kezd Orbán Viktor a maga alkotta szörnyeteggel?

Igen, folytatni fogják. Valószínűleg nagyobb lendülettel, keményebben. Továbbra is célkeresztben lesznek a civil szervezetek, a média és az igazságszolgáltatás, az önkormányzatok karcsúsításával, hatásköri szűkítésével egyetemben. A belengetett elégtétel is sokféle lehet, intézményes és személyes, a módja, az érintettek köre homályos, de a fenyegetettség még nyomasztóbbá válik.

Az elnök úrnak azonban 2018 tavasza egy másfajta tanulsággal is szolgál. Azt a korrupcióözönt, amelyet a Simicska utáni klientúraépítés előhívott, eufemisztikusan fogalmazva, fazoníroznia kell. Az egykapus hálózatépítésnek voltak előnyei. Simicska Lajos rendszerépítő-fegyelmező erényei máshová helyezték a források megszerzésének fókuszát, a függési láncolat kulcsfigurájaként eltakart minden más célpontot, s magát Orbán Viktort is tehermentesítette. Távoztával ez megszűnt. Még a hitoktatói buzgalmú szóvivők, propagandisták sem voltak képesek széles körben elhitetni, hogy a vagyonosodás nemzeti és nem rokoni, haveri méretű. Valóságos gátszakadás jellemzi a 2014 utáni kormányzati korrupciót. A szocialisták korábbi, „aki kapja, marja" típusú, teljességgel szabályozatlan szerzési útjai ellepték a Fidesz-hátország térképeit is – jogi-törvényi felhatalmazással kinyitva nagy- és kiskapukat, ösvények helyett sztrádákat építve a köz- és uniós pénzeknek. Tévedett, aki azt hitte, hogy a decentralizált hozzáférés csak a felkent, kinevezett mágusok számára biztosít majd villámgyors meggazdagodást, akik majd az utasításoknak megfelelően intézik a befektetéseket, terjeszkednek akár politikai, akár hobbimezők felé (média, futball), s precízen intézik a forrásmegosztást a párt és egyes preferált személyek, cégek között. Ám a birodalomépítők különlegesen sebes növekedése nem mehetett volna végbe komoly alvállalkozói csoportok, népes asszisztencia bevonása nélkül. A különböző normákat követő és különböző ambíciójú üzletemberek ugyan egykettőre kitapinthatták működésük határait, de sokan közülük magát a határtalanságot ismerték fel.

Levetett páncéllal

A hatalmi gúla tetején jó ideig csak annyi látszott, hogy az ország mohó birtokbavétele megy Simicska nélkül is, a klientúra egyre népesebb és engedelmesebb, a leleplezések nem érnek érzékeny testrészeket, a kormányzat által forgalomba helyezett témák foglalkoztatják inkább a közvéleményt. A médiumok gyarmatosítása is megnyugtathatta az elitet, hogy kézben tartja a nyilvánosság gyeplőjét, a körbekerített ellenzéki sajtó hatása csekély és lokalizálható. Elképzelhető, hogy Orbán Viktor szintén abban a hitben élt, hogy ezt a parádét is ő vezényli, kellő helyen és kellő pillanatban képes leverni a karókat, így nem szabadulhat el az a korrupciós lavina, amelyet már sem átlátni, sem mederben tartani nem képes, mert a kivételezett körök mö-

gött, alatt gombamód szaporodnak már a kisebb sugarú körök.

A migráció felkeltette turbóveszélyérzet, a fenyegetettség eszkalációja hátrébb szoríthatta ezt a szutykos lápvilágot. Mellé persze kellettek Erzsébet-utalványok, útátadások, pótlékok és könnyítések – de azok, akárcsak a javuló gazdasági mutatók nem bújtathatták volna el a pórusokba beható félfeudális viszonyokat. Az elit – még az ellenzéké is – megdöbbent, hogy félreismerte az országos helyzetet, a megnyerni kívánt alanyokat, amikor szembesült Hódmezővásárhellyel. A rezsim vezérlőtermében azonban nem módosították a kampány fő tézisén: csak ez a hatalom védhet meg a bevándorlóktól, mindenki más elárult titeket, szolgája az ENSZ-nek, az uniónak, Sorosnak. Mostanra kiderült, nincs az a hazugság, „túltolás", amely ne volna hatásos. Bár ehhez kellett a komplett ellenzék is, mely, mint már annyiszor, ebben az ügyben is zavart, széttartó és meddő volt. Teljesen mindegy, hogy a naponta napvilágra került ügyek egyedül Simicska Lajos íróasztalában lapultak-e, vagy másokkal osztozott a „feldobásukban". Abszurd, ahogyan a bennfentesek a régi partnertől várták az atombombát, amely végül inkább csillagszóróként működött, és még Kósa Lajost sem tudta kibillenteni helyéről. Az ex-moszadosok maszekja a civilek lépre csalására, a kopaszok kitárulkozásai, az offshore számlák, az uniós pénzen felhúzott vadászlakok, a pislákoló közvilágítás, a helikopteren utazó rénszarvas egytől egyig lepattantak a „Magyarország a magyaroké marad" kitinpáncéljáról.

Berkeken belüli félelem

Az elnök úr figyelmét azonban nem kerülheti el, hogy valahonnan, valahogyan, valakik kinyomtak sztorikat, papírokat, videó- és hangfelvételeket. Viszont nagyot hibázik, ha most, a totális győzelem után minden erejével a kiszivárogtatók után ered, a különböző fajsúlyú bosszúkra összpontosít, s nem néz szembe azzal, hogy a rendszer eresztékei lazultak, s amint bárhol továbbhasad, feltartóztathatatlanná válhat e bomlás – semmibe véve akár a választások eredményét is.

Természetesen szó se essék konszolidációról, különbékéről, ettől az illúziótól évről évre messzebb kerültem. Nem szűnnek meg, hanem erősödni fognak az irányzott támadások, nem fog változni sem a tartalom, sem a hangnem, még kíméletlenebb lesz a harcmodor. De most, a kampány végére túl sok jött össze abból, amiből tényleg túl sok van. Ritkítani kell. Fájdalmasan. Ha Simicska Lajost sikerült is különösebb politikai kár nélkül olyan szitkokkal elárasztani, amelyeknek nemrégiben még hasznát élvezte – előfordulhat ez nálánál jóval könnyebb fajsúlyú személyiségekkel is. Valakit (valakiket) arrébb kell tessékelni a kormányzat ismét nekirugaszkodó léggömbjéből, vagy az (azok) a magasból fog (fognak) alázuhanni. Hisz már a nimbusznak ártanak, márpedig az a legfőbb kincs. A bizalmasoknak persze nem kell félniük, de kétséges, hogy momentán ki is a bizalmas – a régi, oszlopos emberek, vagy az ide-oda helyezgetett mamelukok, akik pont azért szedték meg magukat, mert érezték, hogy fogytán a bizalmi tőke? Mivel járhat a berkeken belüli félelem, amely eddig sem lehetett ismeretlen, de a harci kedv folyamatos szítása talán takarékra tette? A körkörös riadalom bomlaszt-e vagy összeforraszt? Orbán Viktornak a közeljövőben sok ilyen és ehhez hasonló kérdésre kell választ adnia – és precedens, példastatuálás nélkül egyikre sem adhat. Súlyos döntés előtt áll: mit „engedhet el" és hogyan? És hiába a mai vastaps – a leleplezésnek soha nincs pátosza.

Vajda Mihály

Jár nekik

Csalódtam? Valljam be, igen. Nem mintha valaha is más eredményre számítottam volna az idei választásokon. Jó ideje, ha megkérdezték, kire fogok szavazni, mindig azt mondtam, hogy elmegyek – állampolgári kötelesség? –, de a szavazólapot kettétépve teszem be a borítékba. Nincs párt, amelyre szavazni szeretnék. Aztán az utolsó hetekben, napokban a számomra érzékelhető liberális közhangulat hatására mintha reménykedni kezdtem volna. Attól féltem, hogy egyedül maradok? Nem hiszem. De miben reménykedtem? Nem tudom. Továbbra is meg voltam győződve róla, hogy a Fideszt nem „fogjuk", nem fogják, mert hiszen velük sem vagyok azonos, legyőzni. Sajnos igazam lett, s így persze a remény is elszállt. Tegnap estétől azon gondolkodom, miért élt bennem ez a szilárd meggyőződés.

Nézem a sárga – nagyon narancs, nagyon magyar – térképet, benne a pár színes folttal, s nem tehetek ellene semmit, hogy azt gondolom: előttem a butaság tengere. Butaság? Igen, butaság. Nemcsak a sárga tenger buta, a belőle kiemelkedő színes foltocskák, a színes szigetek is a butaság jelei – egy radikálisan másféle butaságé.

De hadd mondjak el egy történetet a rendszerváltást megelőző hónapokból. Bécsben ellopták az útlevelemet. A követségen szereztem egy útilaput, mellyel hazautazhatok. Téblábolván összeismerkedtem valakivel, aki ugyanebben a cipőben járt. Másnap aztán összetalálkoztunk a Westbahnhofon, együtt szálltunk be egy fülkébe. Emlékeim szerint, minthogy már ismerősök voltunk, nem mutatkoztunk be egymásnak. Nem tudom, ki volt az illető, de mindkettőnk számára egyértelmű volt, hogy a másik is értelmiségi. Mi másról beszéltünk volna 1989 nyarán, mint a hogyan továbbról, arról, mi lesz, mit kell csinálni, mit lehet tenni, mit tudom én. A fülke harmadik utasa, egy igen szimpatikus, jó arcú munkásember figyelt, de hallgatott. Mondjuk Bicskéig. Bicskénél megszólalt: „Uraim, mondhatok én is valamit?" „Már hogyne." „Mindabból, amiről az urak itt beszélgetnek, nem lesz semmi." „Már miért?" „Én negyven évig voltam csoportvezető a Kelenföldi pályaudvaron. Elképzelhetik, hány emberrel volt dolgom. Ha tapasztalataimat összegezni akarom, egyet kell mondjak: a magyar ember alkatánál fogva buta. Értik? Ezért nem lesz a dologból semmi sem." Értettük. És az azóta eltelt majd' harminc évben nagyon sokszor jut az eszembe ez a beszélgetés. A magyar ember igenis buta – ha nem is alkatilag, ha nem is a vérében van a butaság, mert hogy ezt nem szeretném hinni – értem ezt máig is. Csakhogy buták vagyunk mi is, liberális, balliberális, konzervatív liberális értelmiségiek. Egyek buta népünkkel. Mindig újból és újból elhitetjük magunkkal, hogy mi majd a politikát illető gondolatainkkal kigyógyítjuk a népet jobbágy- vagy éppen rabszolga-mentalitásából, butaságából – öntudatos polgárrá neveljük a magyar embert. Aztán jöttek új, ifjú, értelmiségiek, azt hittük ők is liberálisok, holott kiderült, nem hisznek semmiben, csak abban, hogy őket mindenből – pénzből és hatalomból – több illeti meg másoknál. S nem szégyellnek rájátszani a magyar ember butaságára, miközben kiválasztott népnek hazudják. Ők tudják, hogy nem több szabadságot, nem több egyenlőséget, nem testvériséget

kell hirdetni a népnek – nem is érdekli ez őket –, hanem biztonságot. Előbb be kell beszélni nekik, hogy jön a vasorrú bába a drótvágó ollóval, ránk ereszti a gyilkos ösztönű migránsokat, akik mindent elrabolnak tőlük, megerőszakolják a lányaikat, asszonyaikat. Majd nagy hangon kijelentik, hogy csak ők akarják megvédeni a népet, s képesek is rá.

Mi meg képtelenek vagyunk felfogni, hogy a buta nép mindezt elhiszi, mert mindig úgy élt, hogy valós vagy hazudott ellenséggel riogatták, akiktől az urai majd megvédik. Horthy Miklós sem védte meg őket senkitől, Kádár János bácsi sem, Orbán Viktornak meg nincs is kitől megvédenie a népet, hacsak nem magától Orbán Viktortól és barátaitól. A nyomorult migránsok – ha vannak is közöttük iszlamista forradalmárok – ...

De álljak már meg! Kinek magyarázom ezt? A buta nép akkor sem hinné el, ha ez a szövegem valami furcsa véletlen folytán a kezébe kerülne.

Csak azt ne kérdezze tőlem senki, hogy mit tegyünk. Nem tehetünk mást, mint hogy műveljük kertjeinket.

De ember, nem azt kérdezzük, hogyan éljünk Orbán alatt, azt kérdezzük, hogyan távolítsuk el őt.

Hát én meg azt honnan tudhatnám? Láthatóan azok sem tudják, akik tegnapig azt hitték, hogy most már végre sikerülni fog, hiszen a nép most már látja, hogy hazudnak, lopnak és csalnak. Szerintem is látja. De egy hazugságot a „migráncsokról" és az aljas Soros bácsiról elhisz nekik. Az pedig jár nekik, hogy gazdagodjanak. Jár bizony, mert megvédenek minket.

Ungváry Rudolf

Ami történt, és ami még lesz

Az utókor majd nem lesz tekintettel a finomságokra, a részletekre, hanem egyértelműen és megsemmisítően fog ítélkezni a mai demokratikus ellenzékről. Róla is. Mert ennek a választásnak az eredménye valójában kizárólag rajtuk múlt. Nem csak pártjaik ámították körkörösen, önmagukat is szédítve valamiféle sikerről, de a választóik is ámították magukat. Még azon sem akadtak fenn, hogy mind a négy pártvezető azzal bolondított, hogy van esélye miniszterelnöknek lenni. Szociálisan be vannak zárva a hasonszőrűek ketrecébe, érzelmileg a saját vágyaikba, szemléletileg a saját világképükbe. Nem igazán képesek látni, hogy milyen nemzet tagjai. Nem ismerik saját népüket, de még saját magukat sem eléggé. Főleg pedig: nem képesek szembenézni azzal, hogy milyen ellenséggel állnak szemben. A valóság láthatatlan számukra.

Az egyetlen célravezető utat, Bokros Lajos 500 napos ideiglenes kormányalakítási javaslatát az ellenzéki pártok az év elején fikázva lepöccölték. Politikai impotenciájuk parádés példája, ahogy az utolsó pillanatokig „korainak" tartották, hogy visszalépésekről tárgyaljanak (már azok a pártok, amelyek nem zárkóztak el ettől eleve), hogy csalhatatlan „intuíciójukkal" az utolsó utáni pillanatokban mégis lemondjanak, amikor ez már szart se ért. Akik meg a leghatározottabban zárkóztak el bármiféle visszalépéstől, mint a középre húzódó Jobbik, azok egyrészt csak egyetlen vidéki választókerületben voltak képesek nyerni (holott szavazóbázisuk jelentős része vidéken van), és még a legszorosabb hátországukban, saját híveik is lehazaárulózták azokat, akik nem hajlandók adott esetben visszalépni netán egy baloldali liberális javára. A kriptofideszesekkel átitatott LMP „lehet más" politikájáról nem beszélve, amely eleve a kormányzattal való jövendő együttműködésre épült.

Fotó: Bogdán Réka

„AZ UTÓDAINKNAK KELL KILEFETYELNIÜK"

Most azt mondják, hogy lemondanak. Még zuhantukban is ámítanak!

Miközben szavakban az ellenzéki politikusok támadták a rendszert, a gyakorlatban visszafogott magatartásukkal azt sugallták, hogy mégiscsak szabad országban élnek. Ezért se fogtak érdemben össze. Botorul abból indultak ki, hogy összefogás nélkül is többségben lesznek, és ha netán mégsem, képviselőik mégis lesznek az Országgyűlésben – mert „azért" és „még" van Magyarországon demokrácia, és „hát" lesz is „ugye"! Ez a hibbant derűlátás nemcsak az ő vesztük, de a híveiket is magukkal rántották – s most ők, az utóbbiak vannak partra vetve, és magukra hagyva igazán.

Az ellenzéki politikusok 1998, az orbáni párt első hatalomra kerülése óta tapasztalták, hogy a mára uralkodó rendszer ellenségként kezeli őket. Máig nem fogták fel, hogy tényleg ellenségek, nem pedig ellenfelek. Holott „az ellenfeleink idegenszerűek", „a haza nem lehet ellenzékben", „a centrális erőtér a maga természetességével képviseli a nemzeti érdeket" rettenetes orbáni gondolatok. Azzal űzték el mindezt a tudatukból, hogy ezek csak szavak, csak technikák, csak „termékek". Nem kell ezeket komolyan venni. Mielőtt Hitler hatalomra került volna, az ő veszett gondolataira is ugyanezt mondta a sok korabeli ütődött demokrata. Képtelenek tudomásul venni, hogy a politikában is minden a szavakkal, rajtuk keresztül a gondolatokkal, a gondolatokon keresztül a politikai kultúrával kezdődik. De az ellenzék egyik orákuluma, TGM ki is vágta a rezet: „A kultúrára hivatkozni a legújabb fasiszta trükk!"

Nekik csak a gazdasági és hatalmi dolgok tények. Azt hitték, ha a lopásra hivatkoznak, a maffiára, az majd hatni fog. Hatott. Pont fordítva.

Az ellenzék politikusainak többsége ellenzékiként viselkedett egy

olyan rendszerben, mely őket ellenségként kezeli. Engedelmeskedtek a nekik diktált demokratikus látszatnak és ezzel szentesítették azt. A nemzetvezető politikai gazembert miniszterelnökurazták, és hasonszőrű híveivel is igyekeztek szóba állni. A legnagyobb tévesztésük, hogy ezt az őket is, és az egész országot is megnyomorító rendszert képtelenek annak tekinteni, ami: a magyar történelem legaljasabb, demokráciával leplezett fasisztoid diktatúrájának.

A szőnyeg alá söpörték annak a politikai valóságnak a tudatát, amelyben élnek. „Profi" módon tudomásul vették a helyzetüket. Ezzel valójában szembekerültek az őket támogató polgárok többségének morális ítéletével. Akik ösztönösen, megtéveszthetetlen belső biztonsággal érzékelték, hogy semmiféle taktikázásnak nincsen már értelme. De szavazóik maguktól többségükben már képtelenek önmaguktól közösen cselekedni. Akár a túldomesztikált tenyészet, melynek nincsenek már immunreakciói. Erről tanúskodik, mennyire gyengén működött az átszavazás. Nyilván túl sok ez a mentális rendszerüknek, ők is egészen „egyszerű" üzenetekre szorulnak, ők is irányításra vágynak, nekik se különb a politikai kultúrájuk.

Az orbáni állampártra szavazók hatalmas aránya azt jelzi, hogy a magyar politikai kultúra tényleges állapotát semmiféle formális, statisztikai vizsgálat nem képes érdemben feltárni. Ehhez részt vevő, ennek a kultúrának a közegébe beolvadó megfigyelés szükséges. Ilyesmit valójában minden állampolgár valahogy megél, többnyire anélkül, hogy egyelőre megfogalmazni tudná a tapasztalatát. De az már világos, hogy a nemzet közel másik felén semmiféle leleplező tény, semmiféle tárgyilagos érv egyelőre nem segít: elzárva minden nem kormányzati hírforrástól rendíthetetlen hívei maradnak az alakváltoztatott fasisztoid rendszernek. Ők is eladták a lelküket a vezérüknek, ahogy a német társadalom többsége egykor Hitlernek. Az utóbbiaknak még a 2. világháborús vereség sem tudta kinyitni a szemét. Csak a nyugati szövetségesek 1945 utáni politikai kényszerének köszönhető, hogy jobboldali (hangsúlyozzuk: nem baloldali) kormányoknak néhány évtized alatt sikerült úgy áthangolni őket (nemzedékváltás segítségével is), hogy ma Németország élhető lett.

Magyarországon is elenyésző kisebbségben vannak, akik valóban értik, hogy mit és milyen nehézségeket jelent a demokrácia. Akik felkészültek a vele járó bizonytalanságokra, és természetesnek tartják, hogy a szabadságért mindig újra meg kell küzdeni. Ezért az orbáni rendszer nem pusztán csak néhány elszánt politikai bűnöző műve – fenntartja azt szolgaian a gazdasági és állami élet számtalan résztvevője is. Nem a következő négy év lesz a legvégzetesebb. A fideszes fasisztoid klónok a többségük erejével ugyan megpróbálják teljesen felszámolni a sajtószabadságot, maguk alá gyűrni a bíróságokat, ellehetetleníteni a civil mozgalmakat. A feketeleves a bukásuk után következik. Akkor majd nem fog segíteni a nemzeten senki, mert nem lesznek itt nyugati megszálló csapatok, melyek 1945 után Németországon a maguk jól felfogott érdekében segíteni kényszerültek. Magyarország eleve jelentéktelen állam, és attól a kivándorlási vérveszteségtől, melyet még el fog szenvedni a nemzet, még jelentéktelenebb lesz. Legfeljebb abban reménykedhetünk, hogy megakadályozzák, hogy orosz birodalmi hídfőállás legyünk. A többit az utódainknak kell kilefetyelniük, több évtizeden keresztül.

Olyan ez a mai uralom, akár a török hódoltság. Teljesen épen már nem lehet felszabadulni belőle.

Budapesti olimpia 2.0

Fel 2032-re!

Az olimpiarendezés lassan kezd olyanná válni, mint egy rossz horrorfilm, amelyben a történet a vége felirat után is folytatódik. Április 8. lehetőséget adott a Fidesznek arra, hogy újabb százmilliárdokat költhessen el az „olimpiai álomra".

Gőzerővel zajlik a 2032-es olimpiai játékok megrendezésére való felkészülés: épülnek a sportlétesítmények, megkezdődött az infrastrukturális, közlekedési, sőt a szálláshelyeket biztosító beruházások előkészítése is. A cél az, hogy mire Budapest újfent pályázhatna, gyakorlatilag minden fontos létesítmény elkészüljön, épüljön, vagy legalábbis eléggé előrehaladott fázisban legyen ahhoz, hogy értelmetlenné tegyen mindenféle tiltakozást.

Orbán Viktor kormányfő a 2024-re szóló fővárosi pályázat visszavonása után sem mondott le az olimpiai álomról.

Elszólta magát

A kormányzati szándékokról elsőként Fürjes Balázs kiemelt beruházásokért felelős kormánybiztostól értesülhetett a nyilvánosság. A Dagály Aréna tervblöffjével elhíresült „építő" a Momentum olimpiaellenes aláírásgyűjtő kampánya után bizonykodott az *Insidethegames* portálon: „Budapest biztosan újraindul az olimpiáért, mert ez egy 120 éves álom. Magyarország szerelmes az olimpiába. A 2024-es projekt pedig releváns lehet a 2028-as vagy a 2032-es nyári olimpiai pályázatra is."

A vasárnapi országgyűlési választásokig kormányzati tabutémának számított az olimpia, ezért Fürjes gyorsan korrigált, és közölte a hazai sajtóval, hogy nincs napirenden semmiféle olimpiai pályázat és előkészület. Ám ez körülbelül annyira volt igaz, mint az úszóaréna első látványterve; a sportlétesítmények többségének ütemezett megépítése továbbra is szerepel a kormány terveiben, csak meg kell keresni, hogy milyen programokban rejtik el ezeket, illetve miképpen adják be az egészet a publikumnak. Azt ugyanis Fürjes sem tagadta, hogy „a kormány a korábban elmondottaknak megfelelően több, az olimpiától függetlenül szükséges sportlétesítmény" építését tervezi, így ha a „magyar olimpiai álomból egyszer valóság lesz, akkor az minimális költséggel járna a sportlétesítmények tekintetében".

A sportdiplomáciai előkészületek hivatalosan is folytatódtak. Fürjes már 2017 tavaszán találkozott Sebastian Coe-val, a Nemzetközi Atlétikai Szövetség (IAAF) elnökével, hogy a 2023-as atlétikai világbajnokság rendezési jogáról egyeztessen vele. Az eseménynek az olimpia központi létesítményének szánt atlétikai stadion adna otthont. Az IAAF idén szeptemberben dönt erről, és ebben fontos szempont lehet, hogy a helyszínül szolgáló vadonatúj csarnok tervezőjével már meg is állapodott a Fürjes vezette Kiemelt Kormányzati Beruházások Központja (KKBK). A rendezéshez egyébként nem kell pályázatot be-

Tamás Gáspár Miklós

Matatás a politikában

Miután bekövetkezett az, amit e sorok írója hónapokkal ezelőtt megjósolt e hasábokon (*lásd:* Még nyolc év?, *Magyar Narancs, 2018. január 11.*), a történelmi diadalt aratott hatalmi konglomerátumtól egyetlen szemantikailag és pragmatikailag értelmezhető mondatot hallottunk: a kormányszóvivő (Kovács *CEU alumnus* Zoltán) odareccsentette, hogy majd bezárják azokat a szervezeteket, amelyek „matatnak a politikában".

Ez azt jelenti, hogy az emberi jogi, feminista, antirasszista, környezetvédő, szegénypárti, adatföltáró, antikorrupciós stb. csoportokat szétverik, esetleg formálisan is megszüntetik, betiltják. (Ennek jelentőségéről lásd *TGM: Az utolsó roham,* Dinamó Műhely blog, 2014. június 20., ill. *TGM: Rohadt fasiszták,* hvg.hu, 2014. szeptember 9. Merthogy már három-négy évvel ezelőtt is világos volt, hogy az NGO-kat akarja megsemmisíteni a szélsőjobboldali magyar kormány. És ez a támadás a „menekültválságnál" korábban ment végbe.)

„DE MIÉRT?"

Fotó: Sióréti Gábor

De miért?

Miért éppen az NGO-k (nem kormányzati szervezetek, amelyeket a civil társadalomhoz szokás – retorikailag – sorolni)?

Hogyan függ ez össze a jogállam és a közszabadság alapkérdéseivel?

A jogvédő csoportok ugyanis nemcsak a helyi államtól és a politikailag alárendelt helyzetű helyi (komprádor) tőkétől függetlenek a maguk nemzetközi hátterével, hanem a közvéleménytől is. Mivel nem törekszenek arra, hogy valamilyen tisztségre megválasszák őket, nem kell népszerűnek lenniük. Eltérően az újságoktól, amelyeknek a bevétele (közvetve vagy közvetlenül) az irányvonalukkal és irályukkal rokonszenvező olvasók számától függ, a jogvédő egyesületeknek és intézeteknek nem kell alkalmazkodniuk a közönség ízléséhez. Az emberi jogi és egalitárius morál, amelyet – esetenként – képviselnek, ráadásul összefügg a nemzetközi jog és jogintézmények általános univerzalista (normatív) jellegével, amelyekért az 1945-i eredetű, antifasiszta gyökerű konszenzus és intézményei kezeskednek. Tehát van fölöttük – igaz, csak jogi, nem politikai – védőernyő.

Az 1989 utáni kelet-európai államok uralkodó osztályainak fölfogása szerint mi nem 1945-höz, az ENSZ Alapokmányhoz és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához tértünk vissza, hanem korábbi állapothoz, a Népszövetség és az ENSZ közötti vákuumhoz. (Amelynek a neve: második világháború.)

Az államtól, a gazdaságtól és a közvéleménytől független észjárás és diskurzusok – a szókratikus hagyományban éppen ezt a szellemi praxist nevezik *filozófiának* – megbotránkoztatják „a totalitárius demokrácia" (ahogy Jacob L. Talmon nevezte híres művében) közfölfogását. Hogyan merik valakik – jogvédők, független értelmiségiek, aktivisták, baloldali-radikális mozgalmárok – eloldani magukat az elsöprő többség és az állami fölsőbbség, a szavazatokkal és más hasonló „akaratnyilvánításokkal" alátámasztott „konszenzus" általánosságától?

Ennek az általánosságnak – amelynek a közkeletű neve a *doxa* – a kötelező volta *demokratikus* eredetű (a nép fölsőbbrendűségének tana Rousseau-tól Tolsztojig és Polányi Károlyig), ámde a népet az elidegenedés és a represszió révén alávetett, „hamis tudatú" állapotában nem lehet a legitimáció *közvetlen* forrásának tekinteni. Ezért a kompromisszum a modern polgári jogállamokban biztosítja a – sajnos, manipulálható, de vegytiszta állapotában is homályló – népakarattal szemben (vagy mellette) a doxától függetlenedő eszmélkedés létjogát, amelynek a példája (paradigmája) *a tudomány*. A jog az autonóm egyetemen és kutatóintézetben megvédi az írástudót, aki szerint a Föld kering a Nap körül, és aki szerint a fajok és nemek közötti egyenlőtlenség tévtan, a geocentrikus és rasszista doxának és képviselőinek (néha millióknak) az erőszakától, társadalmi nyomásától és véleményterrorjától – akkor is, ha e nézetek fölháborítónak tetszenek.

Ma az 1945-i (azaz a szocializmus és a liberalizmus – sajnos – utólagos antifasiszta ki-

egyezésével létrejött) normatív állam- és jogfölfogás nem konszenzuális, hanem határozottan ellenkulturális és nonkonformista (a szokványos szélsőjobboldali és neosztálinista duma szerint „elitista") jellegű. (A bürökfőzetet nyakaló Szókratész „az elit", nem az uralkodó körök, amelyek lenyelették vele. Ezt évezredek óta halljuk, de soha nem tetszéssel.)

A bűvös algoritmusokkal milliószorosított posztfasiszta gyűlöletpropaganda, webszemét és kommersz gagyi (beleértve a „spontán" náci giccset) mint a népakarat, népszuverenitás, spontán népi hagyomány megtestesítője ront rá a nonkonformizmus bármelyik megnyilvánulására. (Vö. Donald Trump: „Nincs ember okozta globális fölmelegedés.")

A posztfasiszta szituációban – mély összefüggésben az elfajzott *doxademokratizmus* dekadens katyvaszával – a nonkonform autonómia attitűdjei és intézményei jelentik az ellenség élcsapatát és derékhadát.

Orbán Viktornak már megint igaza van.

A fajgyűlölő-etnicista korszellem (az összes európai választást a menekültkérdés döntötte el az elmúlt három évben) – amely az immár fönntarthatatlan digitális kapitalizmus kudarcának reménytelen, ám szimbolikusan sikeres „ellenszere" – egyszerűen nem engedheti meg magának az igazságra (az igazság keresésére) és univerzalisztikus axiómákra támaszkodó autonómia elismerését, amely (hallgatólagosan) kétségbe vonja a manipulációval, hazugsággal, erőszakkal összegányolt „népi" doxa legitimációs érvényességét.

Ezért kellett Orbánnak – összhangban az európai történelem minden eddigi zsarnokságával, klasszikus emlékeket ébresztve, e tekintetben kicsinyég megható módon – először *a filozófusokat* kipécéznie, aminek persze még nem volt nagy politikai jelentősége. Ezért kellett megszüntetnie az akadémiai kutatóintézetek autonómiáját, átvennie az egyetemek *tudományos* irányítását, fölszámolnia az NKA-t, alkotmányos erőszakkal létrehoznia a tragikomikus „Magyar Művészeti Akadémiát" és milliárdokat adományoznia délibábos áltudósoknak és sarlatánoknak. De ezek itt lokális káderek voltak, lenyomni őket merő, bohókás csekélység. Magyar értelmiség? *Sapristi.*

De az igazi ellenség az elvben Magyarországra is érvényes jogrend független szervezete (jogvédő NGO-k hálózata), amely ezért közvetlenül nem deligitimálható, s amely ezért potenciálisan *a kiátkozott számon kérő* (s enynyiben a szekularizált próféta) magasztos szerepében jelenik meg. Aki dorgál, kritizál, tiltakozik, korrigál, az elvont elvek iránti engedelmességre int, s aki – mint a CEU – a hímdemokratikus doxa érinthetetlenségét vonja impertinensen kétségbe, az a represszív-csonkoló, csiklókimetsző konszenzusra füllentőlegesen hivatkozó pszeudotradicionalista lóhúgy égi fönségét fenyegeti, s ezt nem tűrheti a plebiszcitárius „népi" posztfasizmust szelektíven alkalmazó fél- és áldiktátor.

Ezért kell a *pastiche*-középkorias, alnürnbergi neogót, származékos neonáci Soros-plakátkatedrális, a NER legragyogóbb építménye a Skála Kópé szubmagyar szellemében.

Ez az az eset, amelyben a szürreális-kontrafaktuális ősbaromság – „minden mögött, amit nem értek, a zsidók bújnak meg, ki tudja, miért" – dialektikus szintézisbe forr a *fake news* szubaltern bravúrjával, amely bejelenti, hogy hazudni fog, majd (Istenem!) csakugyan hazudik. Ez az az eset, amelyben mindenki tudja, hogy Soros nem fújhat minden egyes passzátszelet, majd – majdnem – mindenki úgy tesz, mintha ezt elhinné, mert hiszen „Soros", *le Juif errant, der ewige Jude* elvégre csak szimbólum, a kapitalista-szocialista-marxista-liberális-neokon-szabadkőműves-sátánista-aufklärista-freudista-gnosztikus-nominalista-kozmopolita-anarchista-feminista-dzsenderista-dadaista *primer ősvalóság* szimbóluma. Ebben a NER és a többi posztfasiszta *blueprint* szétporzó, szerteszóratott, szórakozottan és kaotikusan zsarnoki mivolta megtalálja a rációt, amely minden szadisztikus erekciót lehűt.

Mi következik mindebből?

Hát persze az, hogy a „közvélemény" meghódítása a „közvéleményhez" való alkalmazkodás révén, amivel a magyarországi ún. „demokratikus" ellenzéki pártok próbálkoztak, reménytelen. (Meg helytelen.)

Parlamenti úton – természetszerűleg – az orbáni NER leválthatatlan, mert a doxa Orbán (és az egész európai szélsőjobboldal) kezében van. Az ellenzékiek ellenzékiek voltak abban a helyzetben, amelyben ellenállóknak kellett volna lenniük. De ez következik a parlamenti szerepfölfogásból, amely elavult.

Azok, akik az Orbán-rendszer ellen óhajtanak tenni valamicskét, arra vannak ítélve, hogy ne a doxa (közvélemény, közvélekedés, hiedelem) meghódításával próbáljanak fölülkerekedni, hanem hogy az igazságkeresés és a nonkonformizmus *antidemokratikus* (pontosabban: *antidemotikus*) ethoszát kövessék. Az „ideológia" (hamis tudat, eldologiasodás, elidegenedés) által összekovácsolt népi egység – amely ráveszi a szegényeket meg a cigányokat, hogy manifeszt módon saját érdekeik ellen szavazzanak, és elnyomóikat dicsőítsék, ünnepeljék – épp úgy lehet igaz (és megigazult), mint sem. Nem lehet rá támaszkodni, ha kerülni óhajtjuk a hamisságot.

Nem a gondolattalan szavazatok többségét kell keresni – mert teszem azt, a „korrupt hatalmasok" elleni differenciálatlan uszítás erkölcsileg nem magasabb rendű a nyomorultak és boldogtalanok és szenvedők elleni differenciálatlan uszításnál, hiszen nem mond semmit a korrupció eredetéről, s ez lenne a lényeges –, hanem mindig és örökké az igazságot. Ehhöz az igazságkereséshez erkölcsi, intellektuális és politikai autonómia szükséges. No meg a bátorság ahhoz, hogy kisebbségben maradunk. 1989 egyik legnagyobb hibája az volt, hogy propaganda útján szerettük volna terjeszteni filozófiai igazságainkat (amelyekkel filozófiailag is baj volt, de ez mellékszál). Ezt a kettőt – *doxa* és *episztémé* – nem lehet keverni. Tudhattuk volna, hiszen evvel kezdődik az az unásig emlegetett európai hogyismondják.

Ne alakítsatok parlamenti pártokat.

Ne azon töprengjetek, hogy miképpen lehetne úgy befolyásolni – rejtekutakon – a közvéleményt, hogy veletek egyetértsen. Ahhoz, hogy szabadok legyetek, el kell felejtenetek a konszenzuskényszert, az egyetértést, a felebarátainkhoz való testvéries hozzásimulást, a rábeszélést, a hízelgést, az imponálást, az empátiát. A nép javát a nép – beleértve benneteket – úgy leli meg, azaz ti úgy lelitek meg, hogy megmondjátok, szerintetek mi az. Lehet, nem hiszi el nektek a nép, vagy jó, vagy rossz okokból. Lehet, hogy ebben igaza lesz, lehet, hogy nem. De azért ne mondjatok semmit, hogy elnyerjétek kegyét.

Az ellenzékiség az uralmon lévő doxa változata, nem is lehet más – ahhoz, hogy átcsábítsák a hatalom híveit az ellenzékhez, alkalmazkodni kell ahhoz, ami miatt ők a hatalom hívei.

Az ellenállás más.

Az ellenállás az erkölcsi ítéletből – amely lehet helyes vagy helytelen – következő aktus, tekintet nélkül arra, hogy mi a viszonya a közvélekedéshez. Az ellenállás – szemben az ellenzékiséggel – az érv kiterjesztése.

Erre mindenki képes, és ehhöz mindenkinek joga van. Ha büntetés jár is érte. A régi, történelmi Magyarországon 12 román szavazat ért 1 magyar szavazatot. Az uralkodó osztály szószólói azt mondták, ha 1 román szavazat ér 1 magyar szavazatot, akkor elnemzetietlenítik, elrománosítják Erdélyt. A baloldal azt mondta erre, az emberek egyenlők, 1 ember, 1 szavazat. A baloldal nem is volt benn a parlamentben, ilyenek miatt. A román nemzeti párt vezetői a váci fogházban ültek. A közvélemény ezt helyeselte. A sajtó is, beleértve a liberális sajtót. Ha a baloldal részt akart volna venni a hatalomban, bele kellett volna egyeznie abba, hogy 6 román szavazat érjen 1 magyar szavazatot. Ez ellenzékiség lett volna. De nem lett volna ellenállás.

Márpedig magyar hazánknak ellenállásra – és a hozzá szükséges morális autonómiára – van szüksége. Nem szavazatgyűjtésre. Gondolkodtok, tehát vagytok.

olyan célokra (oktatásra, egészségügyre, a szociális rendszer megerősítésére) fordítja, amelyek a gazdaság jövőbeli fejlődéséhez nélkülözhetetlenek.

Hasonló tücsökmentalitás jellemzi Matolcsy György jegybankját is, amely a gazdaságélénkítés jegyében akkor is tovább lazítja a monetáris politikáját, amikor a vezető központi bankok (Fed, EKB) már a szigorítás útjára léptek. Az MNB tavaly a negatív tartományban még lejjebb vitte a pénzpiaci folyamatokat befolyásoló egynapos betéti kamatát, és az idén sem szándékozik ebből visszavenni. A hitelezés ösztönzésének legitim célján túl ebben a forint gyengén tartása is szerepet játszhat, mert csak így jön létre – az MNB jogértelmezése szerint szabadon felhasználható – árfolyamnyereség. Ezzel a politikával viszont megfosztja magát a jegybank attól a lehetőségtől, hogy a konjunktúra lanyhulása vagy esetleg recesszióba fordulása esetén élhessen a gazdaságélénkítés monetáris eszközeivel.

A gazdaság ciklikus mozgása miatt előbb-utóbb bizonyosan bekövetkezik a megtorpanás vagy akár visszaesés, de például a JP Morgan prognózisa az amerikai hanyatlás három éven belüli beindulásának már 72 százalékos valószínűséget ad. Örömmel lemondok a kárörvendésről, és nem kívánom, hogy a hazai gazdaságpolitika mai alakítói essenek bele a maguk ásta csapdába. Inkább annak drukkolok, hogy ez a gond már ne az ő vállukra nehezedjen.

Rév István

Kondicionált pánik

Pszichológia a kormánypárti torz kampányban

1971. augusztus 17-én kora reggel a szomszédok döbbenetére kilenc fiatal férfit bilincsben vitt el a rendőrség Palo Altóban. (Az észak-kaliforniai városka, amely az elmúlt évtizedekben a Szilícium-völgy fővárosává vált, ekkor még ritkán szerepelt a hírekben.) Így kezdődött a pszichológia történetének egyik leghíresebb kísérlete, a stanfordi börtönkísérlet. A hirdetésre önként jelentkező alanyokat a börtönbe szállították, megalázták, alsónemű nélkül rabruhába öltöztették, szétvágott női harisnyából készült fejfedőt húztak rájuk, majd hármasával cellába zárták őket. A jelentkezők másik csoportjából börtönőr lett, akik a következő napokban egyre durvább eszközökkel megalázták, fenyítették, terrorizálták a rab szerepbe kényszerült kísérleti alanyokat.

Philip Zimbardo, a stanfordi kutatást vezető pszichológus szerint – aki a Hősök Tere Kezdeményezés atyjaként az utóbbi években rendszeresen megfordult Magyarországon és a Szeretlek Magyarország mozgalom meghívására 2017-ben is itt járt – a kísérlet igazolta azokat a tényeket, amelyeket egy évtizeddel korábban a nem kevésbé híres és hírhedt Milgram-kísérlet megállapított. Stanley Milgram 1961 júliusában önként jelentkező egyetemistáknak azt a feladatot adta, hogy a kérdéseikre rossz válaszokat adó alanyokat egyre nagyobb erősségű áramütéssel szankcionálják. A később publikált adatok szerint a részt vevő diákok mindegyike hajlandó volt akár 300 voltos áramütéssel is büntetni a téves választ adókat, 65 százalékuk pedig a maximumig, a 450 voltos büntetésig is képes volt önként elmenni.

A közvélekedés szerint a kísérletek azt bizonyították, hogy az ember egy állat; a többség feltétel nélkül engedelmeskedik a hatalomnak, kihasználja mások kiszolgáltatottságát, megalázza, megkínozza a gyengébbeket, ha módja van rá.

Zimbardo nemrég elmesélte, hogy 2017-ben, amikor Budapesten járt, meghívást kapott a magyar miniszterelnöktől. Két órát töltöttek kettesben történelmi festmények között a parlamenti dolgozószobában. A miniszterelnököt láthatóan nem érdekelte a stanfordi kísérlet, inkább arról faggatta a pszichológust, hogy milyen módszerekkel mobilizálhatók azok a frusztrált emberek, akik úgy érzik, hogy a társadalom vesztesei közé kerültek. „Ötleteket adtam neki ahhoz – nyilatkozott Zimbardo –, miképpen játszhat a pszichológia meghatározó szerepet az egyének befolyásolásában."

A BBC kezdeményezésére 2001 decemberében két pszichológus néhány változtatással megismételte a stanfordi kísérletet. A rabokat nem alázták meg a rabtartók előtt; az őrök nem kaptak előre részletes és embertelen utasításokat a kísérletvezetőtől, hanem részben maguk határozhatták meg a börtön működésének szabályait; a részt vevő, de szintén szerepet játszó pszichológusok a stanfordiakkal ellentétben nem manipulálták az őröket, akik így nem érezték, hogy minél kegyetlenebb bánásmódot várnak el tőlük. A megismételt kísérlet kimenetele különbözött a 30 évvel korábbitól: ennek nem az eluralkodó erőszak, hanem a magukat megszervező rabok lázadása vetett véget.

Mint azóta tudható, az eredeti kutatás néhány alapvető jellemzője elkerülte a közvélemény figyelmét. Zimbardo a börtönviszonyok tarthatatlanságára akarta irányítani a figyelmet. (Ugyanebben az időben, 1971 és 1973 között működött Franciaországban Michel Foucault aktív részvételével *a Groupe d'information sur les prisons* nevű csoport, amely szintén a börtönállapotok embertelenségét dokumentálta.) A stanfordi pszichológus a kísérletről szóló első beszámolóiban és 1971-es kongresszusi meghallgatásán csak arról beszélt, hogy még a jobb családokból származó egyetemista önkénteseket is szörnyeteggé változtatják a börtönben uralkodó állapotok; arról azonban hallgatott, hogy milyen szerepet játszott a manipuláció, a hatalommal rendelkezők nyilvánvaló elvárásai, a kísérlet alanyainak tudatos egymás ellen uszítása.

Zimbardóék később finomították a kutatás tanulságait, és hasonló következtetésekre jutottak, mint Christopher Browning a rendes, mindennapi német tömeggyilkosokról írott híres könyvében *(Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the final solution in Poland)*. „Jó(zan) emberek is rávehetőek arra, hogy gonosszá (irracionálissá, idiótává, destruktívvá, antiszociálissá) váljanak, ha olyan körülmények közé kerülnek, amelyek megváltoztatják az ember jellemét, átalakítják személyiségét, aláássák morális tartását... Hatékonyan kártékony társadalmi feltételek között az emberi természet olyan drámai változásokon mehet keresztül, mint amiről Jekyll és Hyde fikciója beszél" – írták korábbi kutatásukra reflektálva Zimbardóék 2000-ben. Ha máshonnan nem, egy 2005-ben, az Abu Ghraib börtönben zajlott kegyetlenkedést követő pszichológiai kísérletből tudható, hogy nem mindenki vehető rá könnyen az embertelenségre. A kísérletet folytató pszichológusok két hirdetést adtak fel. Az egyik kifejezetten börtönkísérlethez keresett jelentkezőket, a másik csak általánosságban, egy pszichológiai kísérlethez várt önkénteseket. A jelentkezők pszichológiai jellemzői alapján megállapítható volt, hogy működik az

önszelekció: az erősebb tartásúak nem sietnek önkéntes alapon részt venni egy durva börtönkísérletben.

Az újraelemzett és megismételt kísérletekből kiolvasható, amit amúgy is tudunk: nem születünk kegyetlen gazembernek, de sokunkat azzá teheti az a rendszer, amely az erő kultuszát, a gyűlöletet, mások megvetését, megalázását, megfenyítését hirdeti. Amelynek élén egy olyan alak áll, aki elégtételt akar venni az ország polgárain, aki nem szégyelli nyilvánosan, teli torokból, útszéli módon fenyegetni az őt egykor megválasztó népet.

1964. május 18-án és 19-én heves összecsapások törtek ki Brightonban. Ekkor már néhány hete tartottak a balhék és a verekedések a dél-angliai fürdővárosokban. Ezek során a Vespa és Lambretta mopedeken érkező, az egykori Teddy Boyokhoz hasonlóan kiöltözött fiatalok estek a *Wild One*-ból ismert Marlon Brando-figurát utánzó, bőrdzsekis, motoros rockereknek. A mopedes *modok* (a kifejezés a modern rövidítése) és a kemény motorosok ütközetéről az angol sajtó drámai tudósításokban számolt be. A modok a Modern Jazz Quartetet, Miles Davist, Dave Brubecket, a Yardbirdsöt, a Small Facest és a Who-t hallgatták, szemben a rockerekkel, akiknek Gene Vincent, Eddie Cochran és Bo Diddley voltak a kedvenceik. Az ifjúsági szubkultúra megjelenésével a média az angol életforma, sőt az európai civilizáció végét, a nyugodt polgári élet végső összeomlását vizionálta. 1964 tavaszán – állapította meg Stan Cohen angol szociológus a modok és a rockerek összecsapásáról szóló doktori értekezésében – morális pánik kerítette hatalmába Nagy-Britanniát.

Az addig ismeretlen vagy figyelemre nem kellően méltatott jelenséget, „a huliganizmust" a politika és a média drámaian felnagyította. Bevált eszközök nem léteztek e probléma kezelésére, az intézményeket és a társadalmat felkészületlenül találta. A szabályszegést társadalmilag életveszélyes devianciaként, köztörvényes bűnként ábrázolta a sajtó, a politika pedig a kriminalitást politikai és civilizatorikus veszéllyé festette át. Az így keltett hisztéria azt a képzetet sugallta, hogy a társadalom, sőt a világ morális rendje forog végveszélyben. Mintha az apokalipszis fenyegetné a nyugati civilizációt!

A morális pánik fogalma komoly karriert futott be a szociológiai irodalomban. A távoli és a közeli múltban is előfordult, hogy valamely új társadalmi jelenséget, viselkedést vagy csoportot a társadalom életére súlyosan veszélyes tényezőként kezelt a média és a politika. A középkori és kora újkori boszorkányüldözéshez, a zsidóellenes pogromokhoz, a II. világháború utáni feketézők elleni állami kampányhoz, a kommunista kuláküldözéshez hasonlóan ilyen volt a sátánizmus keltette hisztéria is a 90-es évek Amerikájában. Az ún. „zéró toleranciát", az állami és rendőri kontroll növelését, a jog és rend uralmát, a rendkívül intézkedések bevezetését vagy szigorítását követelő kampányok többnyire e mesterségesen szított pánikhelyzetekre adott reakciók.

Pánik természetesen tudatosan előállított hisztéria nélkül is kialakulhat, ahogyan az 2001. szeptember 11-ét követően Amerikában történt. A rettegést a terrorizmustól azonban már a politikai reakció gerjesztette. 2001. szeptember 11-től 2017 végéig összesen 91 ember vesztette életét terrortámadás következtében az Egyesült Államokban, míg a mindennapos lövöldözésekben, csupán 2018 első két hónapjában – a március 1-jei adatok szerint – már 2341 ember, köztük 91 gyerek halt meg.

JÖNNEK A MODOK

A spontán vagy tudatosan gerjesztett hisztéria a pánikot közvetlenül kiváltó okot rendszerint valamely nagyobb jelentőségű, sokkal félelmetesebb fejlemény szimptómájaként, a jéghegy csúcsaként kezeli. A boszorkányság ismeretlen erőket szabadít a közösségre, a sátánizmus halálos veszedelem az ártatlanokra és kiskorúakra, a terrortámadás a civilizációk elkerülhetetlen harcának előhírnöke, míg a migránstömegek megjelenése a Nyugat alkonyának biztos jele. (Spengler műve, *A Nyugat alkonya* éppen száz éve, 1918 nyarán jelent meg.) A hisztériára adott adminisztratív – törvényi, rendőri, jogi – válasz mellett megjelenik a morális ítélet is: a máshitűekkel, a hitetlenekkel, az eretnekekkel, a nyerészkedőkkel, a deviánsokkal, a dologtalanokkal, a hazátlanokkal szemben. Példaként a hazai földből sarjadt, többnyire keresztény, dolgos, tisztes életet élő, a hallgatag többséghez tartozó jámbor jóember áll elő, aki nem marad tétlen a reá leselkedő veszélyek láttán. A mesterségesen gerjesztett és fölnagyított pánik az adminisztratív és morális szabályozás szélsőséges eszköze, amellyel a hatalom a rendkívüli intézkedéseket, a konkrét veszélyre adott aránytalan válaszlépéseit igazolja.

Magyarországon 2016. március 9. óta az ország egész területén válsághelyzet van érvényben. A Magyar Közlöny 2018. február 16-i, pénteki számában kihirdetett kormányrendelet értelmében „a tömeges bevándorlás okozta helyzetre tekintettel" a kormány a válsághelyzetet 2018. szeptember 7-ig indoklás nélkül meghosszabbította. A meghosszabbítás állítólag létező indokát vagy indokait a kormány tíz évre titkosította. A 2015-ben megváltoztatott 2007. évi menekültügyi törvénynek – amely bevezette a „menekültügyi válsághelyzet" jogi kategóriáját – egyetlen, törvényben előírt feltétele sem áll fenn. Az április 8-i választásra, békeidőben példátlan módon, rendkívüli körülmények között kerül sor.

Az 1960-as évek végén Martin Seligman, aki később a *pozitív pszichológia* legismertebb képviselője lett, a depresszió okait kutatta a *Pennsylvaniai Egyetemen*. Pavlov feltételesreflex-kísérleteinek nyomán kutyákkal kísérletezett, amelyeket két csoportra osztott, s mindkettő tagjait árammal sokkolta. Míg az első csoport megtanulta, hogy bizonyos magatartási technikákkal az áramütés elkerülhető, a másik csoportba sorolt kutyákat véletlenszerűen ütötték meg árammal, hogy megtapasztalják: bármit tesznek, magatartásuk semmiféle kapcsolatban nem áll a büntetéssel. Az állatok egy idő után már akkor sem próbáltak menekülni az áramütés elől, ha ezt megtehették volna.

A kísérletek Seligmant a feltételes, avagy tanult tehetetlenség elméletéhez vezették. A megfelelően kondicionált egyedek – nemcsak kutyák, de emberek is – rövid idő után feladják a reményt, és belátják, hogy eszköztelenek a csapásokkal szemben; ha azt érzékelik, hogy semminek sincs előre látható következménye, apatikusak lesznek, beletörődnek a sorsukba. Seligman úgy vélte, hogy az egyén és a társadalom egészségének egyik feltétele a tanult tehetetlenség leküzdése. Nem véletlen, hogy a 2001. szeptemberi terrortámadás után Seligmant megkereste az amerikai katonai vezetés, hogy elméletét segítségül hívja a megrendült amerikai önbizalom helyreállításához, a társadalmi tehetetlenség érzésének felszámolásához.

A CIA azonban gyorsan megértette, hogy az elméletet nem csupán a depresszió leküzdé-

sére, a társadalmi önbecsülés megerősítésére lehet használni. A tehetetlenség érzésének előállítása, megtanítása is eredményekkel kecsegtet. A gyanúsítottak például megtaníthatóak arra, hogy jobban járnak, ha feladják ellenállásukat, és teszik, amit kívánnak tőlük. A kondicionált kiszolgáltatottság elmélete és technikája a Guantanamón és a többi titkos börtönben alkalmazott kihallgatási módszerek, a rabok pszichológiai megtörésének és fizikai kínzásának alapvetésévé vált.

Nem szükséges belemerülni az Amerikai Pszichológiai Társaság elnökének is megválasztott Seligman pozitív pszichológiájába, hiszen köznapi ésszel is belátható: ha azt tapasztaljuk, hogy a magát sebezhetetlennek mutató hatalom játékszerei vagyunk, amely azt tesz velünk, amit az érdeke éppen diktál, akkor legtöbbünk kiszolgáltatottnak érzi magát. Ha azt látjuk, hogy fényes nappal szétlopják mindenünket, és ehhez az ügyészség tettestársként asszisztál, semmiben sem lehetünk bizonyosak többé. Amikor a törvényeket visszamenőlegesen is megváltoztatják, és a szövetségeseink egyik napról a másikra ellenségeinkké válnak, eddigi ellenségeinkből pedig kebelbarátaink lesznek; amikor milliók fenekednek ránk, és Európa, sőt az egész világ, az Egyesült Nemzetek (amihez önmagunk is tartozunk: tehát önmagunk) a halálos ellenségünk lesz – akkor ne csodálkozzunk, ha tehetetlennek érezzük magunkat. Tanultan vagyunk kiszolgáltatottak. Elhisszük, hiszen mindennap látjuk, a mosott agyunkkal tapasztaljuk, hogy a globális zűrzavarban és bizonytalanságban nem számíthatunk többé magunkra, és csak a kereszténység fölöttünk lebegő, magát legyőzhetetlennek mutató, a megyei másodosztályból kikopott védőpajzsában bízhatunk.

1974-ben két, akkor még nagyrészt ismeretlen izraeli szerző, Amos Tversky és Daniel Kahneman, akik ekkor az izraeli hadsereg számára végeztek pszichológiai kísérleteket, furcsa tanulmányt tettek közzé a *Science* című folyóiratban. *A bizonytalan körülmények közötti döntés, heurisztikák és torzítások (Judgement under Uncertainty, Heuristics and Biases)* c. írásban, ahogy számos további nagy hatású műben a szerzőpáros – leegyszerűsítve – azt állította, hogy bizonytalannak ítélt körülmények között az emberek többsége nem racionális megfontolások alapján hozza meg döntéseit. Az emberek nem az eszükre hallgatnak – de ebben az irracionális döntéshozatalban van ráció, rendszer, ami megismerhető, előre látható, sőt befolyásolható és manipulálható. Bizonytalan helyzetben az emberek szisztematikusan hibáznak: nem az érdekeiknek leginkább megfelelő, haszonelvű döntést hozzák. Igyekeznek minimalizálni a veszteségeket, még azon az áron is, hogy ezzel lemondanak a nagyobb valószínűségű nyereségről. Úgy vélik, hogy amivel drámai módon és sokszor szembesítik őket, amit minden este megmutat az állami televízió, az nagyobb valószínűséggel következik be, mint amit a mindennapi tapasztalatuk bizonyít. Az elmúlt évtizedben az amerikaiak többsége jobban félt a terroristáktól, mint az átlagban évi 110 ezer halálos és sebesült áldozatot követelő lövöldözésektől. Az évek óta tartó gyűlölet- és pánikkeltő kampány nyomán bizonyára több magyar gondolja azt, hogy nagyobb valószínűséggel teszi rá messzire nyúló kezét Soros György az ingatlanára, mint „Mészáros Lőrinc" valamelyik cége, vagy hogy többe kerül nekünk a sötét menekültek eltartása, mint városaink világításának átalakítása Tiborcz lámpáival.

A Tversky és a ma már Nobel-díjas Kahneman kutatásai nyomán újjászületett viselkedéstudomány nem csak a Szilícium-völgy cégvezetőinek jön kapóra, hogy segítségével az irracionális fogyasztói magatartást saját üzleti céljaikra tudják manipulálni. Azok a pszichológusok, választási konzultánsok, adatszakértők, a közösségi média személyiségelemzői is járatosak benne, akik a politikai és választási magatartást igyekeznek irányítani. Ezt mutatja a Brexit-népszavazás eredménye vagy Trump megválasztása. Kahneman nagy sikerű ismeretterjesztő könyve, a *Gyors és lassú gondolkodás* a CIA egyetemén kötelező tananyag, a félrevezetés szakemberei ebből sajátítják el a rejtett meggyőzés tudományát.

A közösségi médiából nyerhető adattenger nem remélt távlatokat nyitott meg a behaviorista pszichológusok előtt. Michal Kosinski és David Stillwell, a Cambridge University pszichometrikus laboratóriumának munkatársai ezekre a pszichológiai eredményekre támaszkodva alkották meg a myPersonality tesztet, amelyet milliók töltöttek ki a közösségi médiában. Az adatokat azután eladták a Cambridge Analytica cégnek, amely a legutóbbi információk szerint 50 millió amerikai Facebook-felhasználó adatait dolgozta fel, s az ezek alapján küldött manipulatív üzenetekkel győzelemre segítette Donald Trump kampányát. (*Erről lásd:* Rév István: A politika halála, *Magyar Narancs, 2016. december 15.*) Tversky és Kahneman tudományos presztízse az érzelmekre, az irracionális elemekre építő meggyőzést és befolyásolást a tudomány aurájával övezi – mintha valami korszerű, magasrendű és tiszteletre méltó lenne a gyanútlan emberek félrevezetésében.

Nem tévedünk nagyot, ha feltételezzük, ezek az eszközök és technikák – az orosz kormánymédia hathatós segítségével – jelentős szerepet kapnak a magyarországi választási kampányban is. Nem kell még bizonyítékkal sem rendelkeznünk arról, hogy hány magyar Facebook-felhasználó adatait elemzik a kampányban a hatalom emberei. Az évek óta tartó pánik- és gyűlöletkampány nem a választók racionális meggyőzését, hanem megfoghatatlan rettegését igyekszik bármi áron felkelteni, azért, hogy a magyar emberek békeidőben is teljes bizonytalanságban, félelemben, kiszolgáltatottságban találják magukat; és az ebben a helyzetben hozott irracionális, a saját érdekeikkel ellentétes döntéseiket a hatalom a maga céljaira használhassa ki.

A láthatatlan, megfoghatatlan ellenséget a plakátokon egy magyar ember testesíti meg, akit – mint Orwell *1984* c. regényében – a hatalom parancsára mindenkinek minden áldott nap mások számára is látható módon gyűlölnie kell.

„A következő pillanatban a nagy teleképből förtelmes, éles hang süvített végig a termen, mintha egy óriási, olajozatlan gép rohant volna végig rajta. Ettől a zajtól vicsorogni kezdett az ember, és felborzolódott a tarkóján a haj. Kezdetét vette a Gyűlölet. Szokás szerint Emmanuel Goldsteinnek, a Nép Ellenségének arca villant fel a teleképen (...) A Két Perc Gyűlölet műsora napról napra változott, de mindegyikben Goldstein volt a főszereplő. Ő volt a főáruló, a Párt első számú mocskolója. Minden későbbi bűn, amelyet a Párt ellen elkövettek, minden árulás, szabotázs, eretnekség, elhajlás közvetlenül az ő tanításaiból fakadt. Még élt és tovább tervezte valahol az összeesküvéseket: valahol a tengeren túl, külföldi pénzelőinek védelme alatt (...) Gyalázta Nagy Testvért, megbélyegezte a Párt diktatúráját, azonnali békekötést sürgetett Eurázsiával, szólásszabadságot, sajtószabadságot, gyülekezési szabadságot és gondolatszabadságot követelt (...) S közben – nehogy valaki kétségben maradjon afelől, mit takar Goldstein aljavaló fecsegése – a feje mögött a teleképen vég nélkül meneteltek az eurázsiai hadsereg oszlopai: merev pillantású, kifejezéstelen ázsiai férfiarcok egyik sora a másik után (...) A különös csak az volt, hogy bár Goldsteint mindenki gyűlölte és megvetette, s bár elméleteit mindennap s napjában ezerszer is megcáfolták, szétzúzták, nevetségessé tették dobogókon, a teleképen, újságokban és könyvekben, s kimutatták róluk, hogy szánalmas zagyvaságok, mindennek ellenére úgy tetszett, befolyása nem csökken. Nem múlt el egyetlen nap sem, hogy a Gondolatrendőrség ne leplezett volna le az ő irányításával működő kémeket és szabotőröket. Ő volt a parancsnoka annak a hatalmas árnyékhadseregnek, az összeesküvők földalatti hálózatának, amely az állam megdöntésére tört. Ennek a szövetségnek állítólag Testvériség volt a neve." (Szíjgyártó László fordítása)